

DUMITRU NOANE

AUGUSTIN ȚĂRĂU

**ORADEA – NAGYVÁRAD - GROßWARDEIN
MOMENTE INEDITE DIN ISTORIA AȘEZĂRII**

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dumtru Noane, Augustin Țărău

Oradea - Nagyvárad - Großwardein. Momente inedite
din istoria așezării / Dumtru Noane, Augustin Țărău -
Oradea: Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2023

Anexe fotografice

Bibliografie

ISBN

Editor de carte: Nicolae Pop

Lucrare apărută cu sprijinul Consiliului Județean Bihor

© Asociația Culturală D'ART Oradea

Tipar:

METROPOLIS

Oradea, str. Nicolae Jiga nr. 31

Tel.: 0729 845 160, 0788 845 160

Tel./ Fax: 0259 472 640

e-mail: metropolis@rdsor.ro

Cuprins

Câteva gânduri asupra istoriei medievale a Oradeiei	1-3
Argumentul autorilor	5-8
Preistorie	9-12
Ipoteza „Ulpianium”	12-13
Cronica lui Anonymus	13-15
Legenda întemeierii cetății orădene (Cronica pictată de la Viena)	15-16
1091 – Strămutarea reședinței comitatului și a episcopiei la Oradea	16-17
1095 – Înființarea Episcopiei Romano-Catolice a Bihorului	17-18
Legenda carului (aducerea trupului neînsuflețit al regelui Ladislau I la Oradea)	18-19
1113 – Prima mențiune documentară a toponimului Oradea	19-20
1134 – Capete încoronate înhumate la Oradea	20-23
1141 – Oradea, oraș cosmopolit în Evul Mediu	23-24
1192, iunie 27 – Sanctificarea regelui Ladislau, ctitorul Oradeiei	24-26
1200 – Începuturile pelerinajului la mormântul Sf. Ladislau – apele termale	26-27
1204, aprilie 16 – Mențiuni documentare referitoare la episcopatele ortodoxe din Bihor	27-28
1208 – Menționarea Scaunului Episcopal de Judecată de la Oradea	28-30
1241, aprilie – Invazia mongolă ajunge la Oradea	30-33
1251 – Conventul premonstratens (loca credibilia)	33-34
1298 – Călugării franciscani și Școala Capitulară de la Oradea	34-35
1326, martie 6 – Menționarea voievodului Neagu de Hodiș, supusul Episcopiei Romano-Catolice de Oradea	35-36
1333 – Misiunile diplomatice ale episcopilor orădeni	36-37
1342 – Ridicarea cetății angevine și a catedralei	37-38
1349, iulie 17 – Mențiunea privilegiului acordat voievodului Petru de Vintere, de către episcopul romano-catolic, de a așeza un preot ortodox pe moșia sa	38
1360 – Frații Martin și Gheorghe, la Oradea (statuile din cetate)	39-40
1367 – Elisabeta, fiica lui Nicolae Alexandru Basarab	40-41
1373 – Efectele pelerinajului: apariția hanurilor, meșteșugarilor, negustorilor, dezvoltarea târgurilor orădene	41-43
1374 – Primele atestări ale așezărilor din jurul cetății	43-45
1374 – Statutele Capitlului orădean (relansarea cultului Sfântului Ladislau)	45-46
1378, mai 25 – Menționarea voievodului Petru de sub Cetatea Șoimului și a pretenției acestuia de a fi judecat la Oradea după procedura nobiliară	46-47
1380 – Oradea, la intersecția drumurilor europene	47-48
1387 – Sigismund de Luxemburg, la Oradea (exilul soției sale Barbara de Cilli)	48-49
1408 – Ordinul Dragonului	49-51
1409 – Secolul de Aur (Andrea Scolari și pătrunderea umanismului de factură	51-52

italiană)	
1412 - Vizita la Oradea a regelui polon Vladislav al II-lea Jagiello	52-53
1426, decembrie 13 - Paza cetăţii orădene (voievozii de Remetea, Vintere, Gepiu)	53-54
1427 - Banderia episcopală (episcopul Benedict, Varna, Mohács)	54-55
1437 - Înarmorântarea regelui-împărat Sigismund de Luxemburg	55-56
1444 - Ioan Vitez de Zredna - episcop și cărturar umanist	56-57
1444 - Literarum Asylum	57-58
1444 - Ridicarea clădirii pentru bibliotecă (Janus Pannonius)	58-59
1459 - Observatorul Astronomic	59-62
1474, februarie 7 - Epoca de Aur a Orădiei	62-63
1487, aprilie 5 - Menționarea grațierii voievodului Ștefan de Urviș, acuzat de uzurparea unei moșii episcopale	63-64
1505 - Nicolau Olahus la Oradea	64-65
1514 - Asedierea cetății de către oștile răsculaților lui Gheorghe Doja	65-66
1526 - Cetatea Oradea, reședință regală	66-67
1528 - Pacea de la Oradea	67-69
1543 - Partium regni Hungariae	69-70
1544, februarie 27 - Voievozii români își reprimesc moșiile și privilegiile	70-71
1552 - Prima stăpânire austriacă (Castaldo)	71-73
1552 - Marea Conscripție	73-74
1556-1557 - Marea Căpitanie a Orădiei	74-75
1557 - Cucerirea cetății orădene de către oștile Principatului Transilvaniei	75-76
1561 - Atragerea românilor la credința reformată	76-77
1565 - Răzmerița unitariană (devastarea catedralei, profanarea mormântului Sfântului Ladislav)	77-78
1565 - Tiparnița din cetate	78-79
1566 - Plecarea Episcopiei Romano-Catolice în exil	80-81
1566 - Notariatul civil din cetate	81-82
1569 - Construirea cetății bastionare	82-84
1572 - Principi născuți în cetatea orădeană	84-85
1579 - Venirea iezuiților la Oradea	85-88
1580 - Privilegiile Orădiei și ale orădenilor	88-89
1598 - Asediul turcesc (ajutorul dat de Mihai Viteazul)	89-91
1600 - Popasul făcut de Mihai Viteazul la Oradea	91-93
1606 - A doua ocupație austriacă	93-95
1634 - Gheorghe Rákóczi I și Accademicum Collegium	95-97
1657 - „Rânduiala democratico-aristocraticească”	97-98
1658 - Domnitorii români refugiați în Bihor	98-99
1658 - Al doilea asediu turcesc	99-100
1660, 13 iulie - Asediul și ocupația turcească	100-102
1660, decembrie - Pașalâcul de Oradea	102-105
1660-1661 - Biblia de la Oradea	105-106
1660-1692 - Românii bihoreni sub stăpânirea turcească	106-107
1691-1692 - Asediul și ocupația austriacă	107-110
1692 - Meteorii căzuți la Oradea	110-112
1692 - Cetatea Oradea, garnizoană austriacă	112-114
1693, toamna - Atacul fulgerător al tătarilor	114-115
1703, aprilie 17 - Răscoala antihabsburgică la Oradea	115-116
1712, noiembrie 27 - Privilegiile imperiale acordate orădenilor	116-117
1716, august 17 - Îndelungatul proces al orădenilor pentru obținerea statutului de oraș liber regal al Orădiei	117-120
1718 - Primul regulament al orașului Oradea	120-121
1722, ianuarie 3 - Breslele orădene	121-122

1755 – Descoperirea mormântului lui Sigismund de Luxemburg	122-124
1757 – Viața culturală la Curtea Episcopiei Romano-Catolice	124-125
1775, iulie 26 – Înființarea Episcopiei Greco-Catolice de Oradea	125-126
1776, 25 decembrie – Înființarea Academiei de Drept din Oradea	126-129
1783 – Cum au obținut românii ortodocși din Oradea îngăduința de a construi Biserica cu Lună	129-130
1784, noiembrie 9 – Demersurile ortodocșilor orădeni pentru construirea unei noi catedrale (Biserica cu Lună)	130-131
1791, martie 1 – Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae	132-133
1802, februarie 9 – Emanuil Gojdu și fundația sa	133-136
1836, iunie 19 – Focul cel Mare	136-137
1851, august 13 – Marea Viitură	137
1865, octombrie 5 – Mobilizarea românilor orădeni pentru alegerile parlamentare	137-138
1867, aprilie 15 – Memorandumul românilor din Comitatul Bihariei	138-139
1870 – Miron Romanul, mitropolitul ortodox al Ardealului	139-140
1880, aprilie 27 – Revista „Familia”	140-141
1892, septembrie – Iustin Ardelean și revista satirică „Vulturul”	142-143
1893, august 9 – Violențe interetnice la Oradea	143-144
1894, iulie 30 – Vasile Lucaciu, popas la Oradea în drumul spre temnița din Seghedin	145-146
1898, octombrie 1 – Disidența studenților români de la Academia de Drept din Oradea	146-147
1903 – Primele cinematografe orădene	147-150
1907, august 7 – Victoria candidatului Vasile Lucaciu în alegerile parlamentare	150-152
1910 – Primele demonstrații aviatice la Oradea	152
1914, aprilie 4 – Confruntarea ideologică de la Oradea dintre partida românească și cea maghiară	153-154
1914, mai 15 – Vicarul ortodox orădean Vasile Mangra și incidentul de la Academia Română	154-155
1914, august 22 – Mobilizarea regimentelor orădene pentru front	155-156
1915, mai 2 – Regimentele orădene pe frontul rusesc	156
1915, mai 23 – Regimentele orădene pe frontul italian	157
1915, iunie 22 – Regimentele orădene pe frontul galițian	157-158
1915, iulie – Regimentele orădene pe frontul de la Isonzo (Italia)	158-159
1916, ianuarie 13 – Regimentele orădene pe frontul de la Gorizia (Italia)	159-160
1916, ianuarie 25 – Regimentele orădene pe frontul muntegrecan	160-161
1916, august 4 – Regimentele orădene pe frontul de la Doberdo (Italia)	161-163
1916, septembrie 4 – Refugiul Mitropoliei Greco-Catolice de la Blaj și a celei ortodoxe de la Sibiu la Oradea	163-164
1916, septembrie 21 – Circulara mitropolitului ortodox Vasile Mangra, emisă în contextul intrării României în război alături de tabăra Antantei	165-166
1917, august 23 – Regimentele orădene pe frontul de la San Gabriele (Italia)	166-167
1917, septembrie 28 – Regimentele orădene pe frontul de la Monte Sabotino (Italia)	167-168
1918, septembrie 8 – Drame familiale produse de război	168-170
1918, octombrie 12 – Declarația de autodeterminare a românilor ardeleni redactată la Oradea	170-171
1918, octombrie 24 – Retragerea regimentelor orădene de pe front	171-172
1918, decembrie 1 – Delegația bihorenilor la Marea Unire	172-173
1919, martie 21 – Regimul bolșevic din Oradea	173
1919, aprilie 20 – Eliberarea Oradiei de către armatele române	174
1919, mai 23 – Vizita familiei regale române la Oradea	174-176
Bibliografie selectivă	177-180